

Instruir tge linguas?

Onns decisivs per nossas scolas e per la Svizra

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Ils 7 da favrer 2005 a Turitg è naschida la Cuminanza d'interess per dus linguatgs esters en scola primara. Organisaziuns ed uniuns fundaturas eran t. a. Coscienza Svizera, Forum Helveticum, Lia rumantscha, Nova societad helvetica e Pro Grigioni Italiano.** La cuminanza nova ha appellà als pievels dals chantuns Schaffusa, Turgovia, Zug, Turitg e Lucerna da refusar 2006 e 2007 las iniziativas popularas cunter l'instrucziun da dus linguatgs esters en scola primara. A questa dumonda ha la revista «Babylonia» deditgà ina part da ses numer 4/2005 (1). Lezza revista, edida da la Fundaziun linguas e culturas (Comano/TI), è l'organ da la Cuminanza da lavur per la promoziun da l'instrucziun plurilingua en Svizra. Ils artitgels davart linguatgs esters en scola primara mussan quant relevant ed urgent che quest problem è vegnì e co ch'el metta en dumonda l'existenza da la Svizra sco naziun plurietnica da voluntad.

Pertge il «model 3/5»?

Las personalitads ed uniuns che han fundà la cuminanza d'interess «vulan promover l'intent svizzer da porscher dus linguatgs esters en scola primara, per contribuir ad ina plurilinguitad vivida. En lez senn sustegnan ellas il project d'introducir l'emprim linguatg ester il pli tard en la terza classa ed in segund en la tschintgavla [model 3/5] suenter ina promoziun intensiva dal tudestg da standard en la prima e segunda classa, (...) e quai en l'interess da noss uffants. Dapi onns san ins cun tschertezza ch'il studi tempriv da linguatgs maina avantatgs als uffants. Quai han mussà experientschas didacticas e perscrutaziuns en differentas domenas, sco l'acquisiziun da linguas, la pedagogia e neuropsicologia, la psicologia dal svilup e da las enconuschientschas (...). Uffants èn abels d'emprender plis linguatgs parallelmain sch'ins impunda metodas d'instrucziun e d'acquisiziun adattadas a lur basegn. Oz san ins co ch'ins po instruir ils uffants cun success en linguatgs esters; en lez senn vegn la magistraglia scolada e perfecziunada. Ins n'astga betg temair ch'uffants vegnian surdumandads da dus linguatgs esters

en scola primara. Quai cumprovan experientschas svizras ed internaziunalas en scolas primaras nua ch'ins instruescha dus linguatgs gia daditg. La cuminanza d'interess s'engascha er a favur da bunas cundiziuns da basa per la magistraglia, cun la finamira da segirar in'instrucziun optimala da linguatgs. Il model 3/5 resulta d'in accord tranter Svizzers (...). Per la scolaziun, la politica statala e la mobilitad [da la populaziun] en Svizra, fai basegn da coordinar l'entschatta da l'instrucziun linguistica» (p. 49).

Set onns da discussiuns stentusas

Co èn ins vegnì adaquella da stuaier cumbatter uschia per ina chaussa che para evidenta? Quai declera manidlamain l'artitgel da Simone Forster, colavuratura scientifica da l'Institut da perscrutaziun e documentaziun pedagogica a Neuchâtel. Igl ha entschavì en il chantun Turitg: «1997 ha ses cussegl d'educaziun declerà da vulair introducir l'anglais sco experiment en 180 emprimas classas primaras. Quai ha provocà tempestas considerablas en l'entira Svizra (...). L'urgenza ha stimulà la Conferenza svizra dals directurs chantunals da l'educaziun publica (CDEP) (...) d'empustar (...) in 'concept general da l'instrucziun da linguatgs'. En favrer 1998 ha il cussegl turitgais d'educaziun fatg puspè sensaziun, annunziand che l'instrucziun d'anglais en l'emprima classa primara vegnia generala davent da 1999 (...). En august 1998 ha la CDEP preschentà uffizialmain ses concept; quest autentic cumpromiss helvetic (...) declerava che tuts uffants duajan emprender dus linguatgs novs en scola primara, numnadamain ina lingua naziunala e l'anglais (...). La cumissiun recumandava als chantuns da s'accordar per segirar la mobilitad. Ins preveseva d'inziar ils uffants da scolina a linguatgs esters» (p. 54). Il cumpromiss da la CDEP ha pia surlaschà a mintga chantun da decider sez sch'ins duaja inziar ils uffants l'emprim a l'anglais u ad in linguatg naziunala. «Dentant ha lezza dumonda provocà emozziuns. Ils 21 da zercladur 2000 ha cuss. naz. Didier Berberat (PS, NE) mess ad ir in'iniziativa per inserir in paragraf 3 bis en l'art. 70 da la costituziun federala, per obligar ils chantuns ad introducir 'in dals linguatgs uffizials

da la confederaziun' sco emprim linguatg ester. Il cussegl naziunala ha approvà lezza iniziativa ils 22 da mars 2001, incumbensond sia cumissiun da scienza, educaziun e cultura (CSEC) d'elavurar in project d'applicaziun» (p. 54) che manass pia ina divergenza cun il cumpromiss da la CDEP. A questa «èsi finalmain reussì, ils 25 da mars da 2004, da cuntanscher l'approvaziun (...) d'ina strategia per l'instrucziun da linguatgs en scola primara, en il senn dal concept da 1998. Ins duaja instruir ina lingua naziunala e l'anglais, e quai al pli tard en terza e tschintgavla classa (...). Enfin a 2010 vegnan tuts chantuns ad introducir in'emprima lingua estra en terza classa, enfin a 2012 ina segunda en tschintgavla» (pp. 54–55).

L'abiltad d'emprender è demussada

Oz instrueschan tuttas scolas primaras svizras in linguatg ester. Ina lingua naziunala han tschernì il Grischnun, Soluturn, il Tessin, ils dus Basileas e tuts chantuns romands e bilings. Tschels han tschernì l'anglais. En tschintg da quests han iniziativas pretais l'introducziun dal franzos pir en scola secundara. Ils 26 da favrer ha il suveran da Schaffusa refusà l'iniziativa correspondent. La Turgovia e Zug vuschan en matg, Turitg en 2007; era Lucerna sto vuschar en chaussa. In dals arguments dals iniziants è ch'in segund linguatg ester surdumandass ils uffants immigrads. Cuss. naz. Cécile Bühlmann (LU) perencunter crititgescha che la CDEP haja renunzià a resguardar ils linguatgs da l'immigraziun: «Ins dovra la plurilinguitad dals uffants immigrads sco stgisa encunter in segund linguatg en scola primara (...). En blers chantuns crititgescha la magistraglia cun vehemenza ina tala introducziun, e quai (...) savens cun arguments che na constattan betg (...). Ins duess oramai savair quai che la perscrutaziun dal tscharvè ha cumprovà, numnadamain ch'il studi tempriv da linguatgs promovava il svilup dal patratg. Perquai tema cunzunt che questa dispita privia ils uffants d'in trumf per lur entira vita» (p. 2). Schefredactur Gianni Ghisla punctuescha: «Atgnamain duainsa ans regurdar da nossas fermezzas (...). Quai duai segir entschaver en scola primara, era cun l'integraziun da l'immensa varietad linguistica e culturala che provegn da l'immigraziun. In gea al model

3/5 vul dir oz in gea a l'avertura culturala e confidenza en l'abiltad d'emprender da noss uffants» (p.52).

Co intervegn Berna?

Ils chantuns han pia cumprovà detg avunda ch'i èn inabels da s'accordar per coordinar l'instrucziun da linguatgs esters. Tenor il princip da subsidiarità ha la confederaziun stui s'intermetter, tant pli che l'art. 70 da la costituziun federala la prescriba da promover l'encletg tranter las cuminanzas etnicas svizras. Ghisla: «L'entira populaziun, pia era l'elita politica en il parlament federal, enconuscha il linguatg dals confederads limitrofs damain che pli baud. Igl è evident che la quaida d'emprender franzos (tudestg per ils Romands) diminuevsa, schebain che l'identità naziunala è fundada sin la varietad culturala e linguistica (...). Il pievel svizzer vuscha ils 21 da matg davart ina midada costituziunala che concedess ina cumpetenza subsidiara a la confederaziun davart la scolaziun. Ins vul conceder a la confederaziun il dretg da far valair soluziuns svizras sch'ils chantuns na san betg s'accordar. Uschia po quai succeder ch'ella stoppia far diever da ses dretg d'intervegnir gist davart ils linguatgs» (pp. 50–51). Co va quai vinavant? L'autur descriva manidlamain duas vistas tuttina sombras: «Sch'ins accepta las iniziativas encunter il model 3/5, (...) lura vegn la confederaziun sut il ferm squitsch da stuaier tscherner tranter duas pussaivladads e mo duas. El pudess desister da s'intermetter (...) en num da l'uscheditga 'pasch tranter ils linguatgs'. En quest cas dessi chantuns cun model 3/5 ed auters cun model 3/7; nagin sa dess anc fadia d'ademplier obligaziuns tranter ils chantuns, e la mobilitad cunzunt da las famiglias vegniss limitada sco anc mai (...). Uschia creschissan las tensiuns tranter chantuns e tendenzas centrifugalas romandas (...). Ma la confederaziun pudess perencunter intervegnir, obligond ils chantuns d'acceptar il model 3/5 e forsa schizunt la prioritad d'ina lingua naziunala. Lura fiss in referendum tant sco segir, perquai che las forzas economicas activas en la politica na tolerassan betg ina tala intervenziun en l'uscheditga suveranità scolastica dals chantuns e insistessan cunzunt sin l'anglais sco emprim linguatg (...). Ins na

sto betg esser in profet per valitar ina votaziun en chaussa sco ina catastrofa clera e netta; (...) fitg probabla fiss la victoria d'in'allianza fatala dals chantuns cun l'anglais encunter la confederaziun e sias linguas, (...) cun la ruina da nossa politica da linguatgs e d'educaziun per onns, forsa schizunt per decennis» (p. 52). Sa decida il Grischnun triling tuttina per l'anglais? Forster: «Avant pauc ha il cussegl grond grischnun, cun ina maiorità stgarsa, approvà ina moziun da la PLD che pretendeva l'anglais sco emprim linguatg ester instrui» (p. 53).

Dürrenmatt sco profet

Ins tema pia ch'ina maiorità alemana bandeschia las linguas da tschels Svizzers da sias scolas primaras. Las scolas romandas perencunter restan fidaivlas al tudestg da standard sco emprim linguatg ester; lur magistraglia sto ir en Germania per al pratitgar a bucca. Las visiuns da Ghisla fan endament la laudatio che Friedrich Dürrenmatt (1921–1990) ha pronunzià ils 22 da november 1990, gnanc in mais avant sia mort, per il premi Gottlieb Duttweiler da president Václav Havel. L'autur da «Romulus der Große» cumparegliava la Svizra cun «ina praschun nua ch'ils Svizzers èn fugids (...) perquai che mo là èn segirs ch'ins n'als assaglia betg (...). Mintga praschunier demussa sia libertad cun esser ses agen guardian (...). Scha la Svizra na fiss pli ina praschun, vegniss'la ina part da l'Europa, ina da sias regiuns (...). L'administraziun da la praschun (...) proclama che lezza na sa chattia betg en crisa e ch'ils praschuniers sajan libers; (...) dentant manegian blers praschuniers che la praschun saja tuttina en crisa perquai ch'ils praschuniers na sajan betg libers» (2). Duainsa vegnir praschuniers da l'anglais? Lez è in linguatg fitg ritg, fitg derasà, fitg vigurus, fitg nizzaivel, savens schizunt indispensabel, ma ins n'astga betg al malduvrar cunter tschels. Tge chantuns svizzers restassan da libra veglia en lezza praschun?

1) **Adressa: Stabile Lanzi, via Cantonale, 6594 Contone. Telefax: 091 840 11 44. Posta electronica: babylonia@idea-ti.ch. Internet: www.babylonia.ch**
2) **Text en la revista «du» (Turitg), schaner 1991, pp. 16–17.**